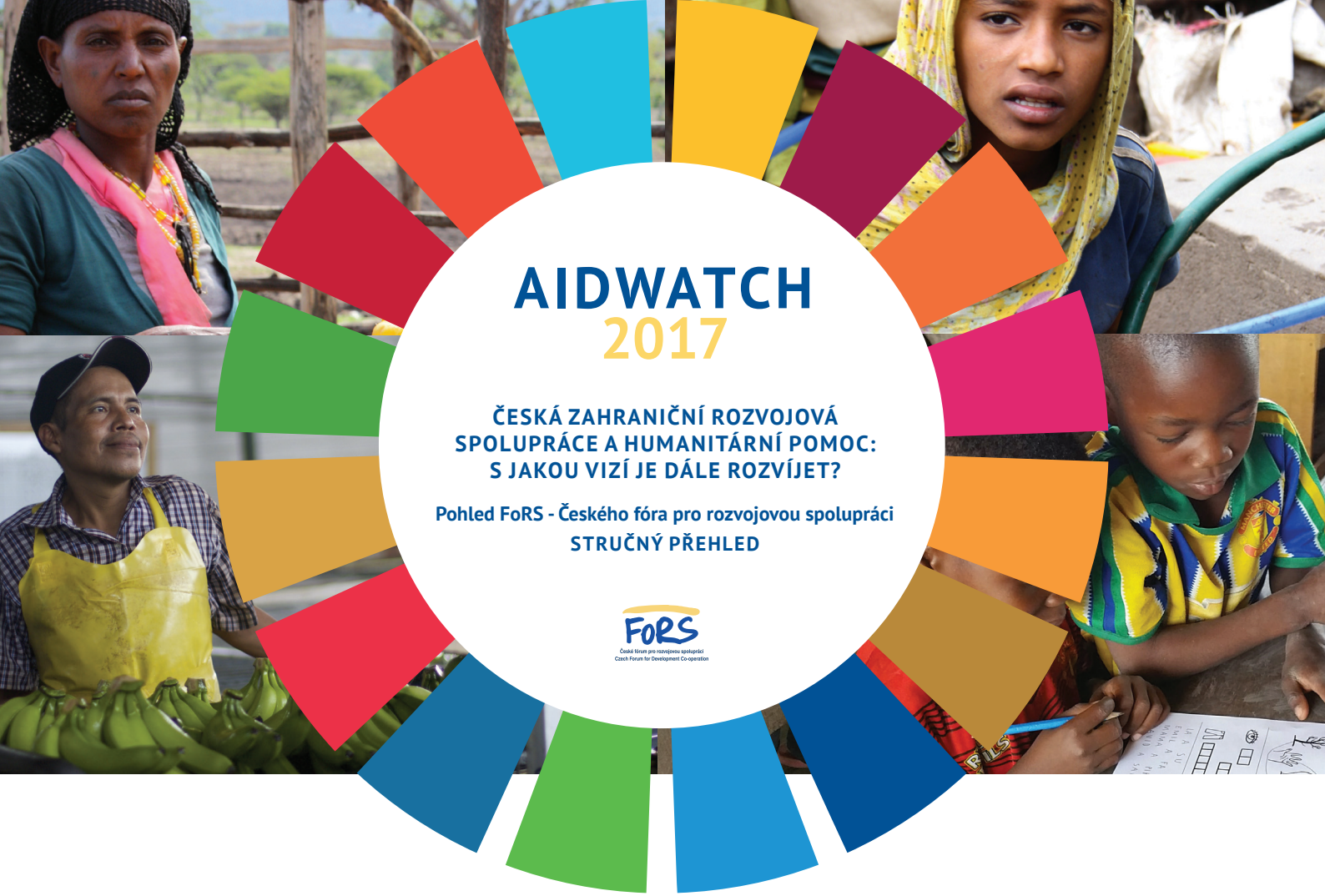

AIDWATCH 2017

ČESKÁ ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE A HUMANITÁRNÍ POMOC: S JAKOU VIZÍ JE DÁLE ROZVÍJET?

Pohled FoRS - Českého fóra pro rozvojovou spolupráci

STRUČNÝ PŘEHLED

ÚVOD

Od roku 2008 vydává FoRS pravidelně hodnocení zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS) České republiky za uplynulé období z pohledu nestátních neziskových organizací (NNO) a jiných organizací občanské společnosti v něm sdružených jako tzv. českou zprávu Aidwatch. Předkládá v ní i doporučení odpovědným institucím české státní správy, politické reprezentaci a dalším zainteresovaným stranám. Tento stručný přehled vychází ze zprávy Aidwatch 2017, která v jednotlivých kapitolách obsahuje podrobnější analýzu a údaje.

BOX 1

CO JE ZAHRANIČNÍ ROZVOJOVÁ SPOLUPRÁCE A OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÁ POMOC

Zahraniční rozvojová spolupráce (ZRS) je specifickým nástrojem zahraniční politiky České republiky pomáhajícím zlepšit životní podmínky a zajistit lidskou důstojnost nejchudších a zranitelných skupin obyvatelstva v rozvojových zemích. **Zaměřuje se na socioekonomický pokrok, odstraňování chudoby a snižování nerovností**. Přispívá k vyšší odolnosti společnosti i jednotlivců vůči budoucím krizím a ke schopnosti reagovat na přírodní i lidmi způsobené otřesy včetně klimatických změn. Zlepšuje vládnutí, začleňuje nejrůznější společenské skupiny do rozhodování, zvyšuje sociální spravedlnost, dostupnost veřejných statků a efektivní využívání přírodních zdrojů a zajišťuje další podmínky pro udržitelný rozvoj.

Na podporu rozvoje, i mimo ZRS, poskytuje ČR **oficiální rozvojovou pomoc** (ODA). Ta představuje **veškeré vykazatelné prostředky** (finanční toky, technickou pomoc a komodity) poskytnuté ze státního rozpočtu a dalších veřejných rozpočtů na účely podpory socioekonomického rozvoje partnerských zemí **v souladu s metodikou Výboru pro rozvojovou spolupráci OECD (OECD DAC)**. Ta mimo jiné umožňuje započítat pouze půjčky a granty s minimálně 25% grantovou složkou, tzn. půjčky se zvýhodněným charakterem (viz OECD, 2016: Official Development Assistance – Defition and Coverage, *http://www.oecd.org/dac/stats/officialdevelopmentassistancedefinitionandcoverage.htm*). Dárcovské země a mezinárodní instituce se zavázaly na rozvojovou pomoc poskytovat určitý podíl hrubého národního důchodu (HND), ČR by měla do roku 2030 dosáhnout podílu 0,33 % HND.

1. AKTUÁLNÍ TENDENCE V MEZINÁRODNÍ ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCI

Svět prochází výraznými proměnami, které mají pro rozvoj závažné důsledky. Podílejí se na nich faktory jako prudká urbanizace a růst městské chudoby, klimatické změny, vzestup ekonomické a politické moci rozvíjejících se zemí, nedostatek přírodních zdrojů, narážení na ekologické a fyzikální limity planety i neustálý pokrok v technologiích a inovacích. Tyto trendy s sebou nesou **nerovnoměrné rozložení přínosů globalizace, zvyšování společenských nerovností** mezi zeměmi i uvnitř nich a také **častější a komplexnější krize**, společenské i přírodní. Výrazně tak mění podstatu a rozmístění globální a regionální chudoby. Přijetím **Agendy 2030 s jejími cíli udržitelného rozvoje (SDGs – Sustainable Development Goals)**[1] potvrdilo mezinárodní společenství změnu přístupu k řešení globálních problémů.

V reakci donorských zemí na měnící se podmínky ve světě a rozvojový kontext lze vysledovat **několik základních tendencí**, které se projevují i v české ZRS:

- důraz na maximální účelnost vynaložených prostředků (*value for money*) a na prokazování jasné souvislosti mezi pomocí a dosaženými výsledky (*payment for results*),
- promítání krátkodobých politických cílů a zájmů donorských zemí do rozvojové spolupráce, včetně využívání rozvojové spolupráce a jejích prostředků jako nástroje národní bezpečnostní a (proti)migrační politiky na úkor jejího hlavního cíle, kterým je vymýcení chudoby,
- stahování se z komplikovaného prostředí nejméně rozvinutých zemí (LDCs), křehkých a konflikty zasažených zemí,
- apriorní preferování velkých projektů a konsorcií na úkor diverzity realizátorů a inovativních řešení,
- poskytování finančních prostředků přímo do rozvojových zemí.

POHLED FORS

1/ **ČR má využívat ZRS jako součást zahraniční politiky pro dosahování dlouhodobých cílů udržitelného rozvoje** zejména s ohledem na vymýcení chudoby a nerovností a podporu důstojných životních podmínek chudých lidí v rozvojových zemích. Tomu musí odpovídat jak strategické dokumenty ZRS a nastavení programů ZRS a metodických předpisů, tak i konkrétní praxe ve fázích realizace a evaluace. Úspěšnost ZRS je nutné hodnotit podle přínosů pro nejzranitelnější skupiny obyvatel v souladu s univerzálním principem cílů udržitelného rozvoje „neponechat nikoho stranou".

2/ **Efektivně nastavená ZRS sleduje potřeby partnerských zemí a jejich obyvatel**, ne politické, komerční či další zájmy ČR jako donora. V dlouhodobém horizontu ZRS přispívá ke zvýšení globální bezpečnosti. ZRS **nemůže být nástrojem bezpečnostní či migrační politiky ČR per se**. Zajištěním přístupu ke kvalitní zdravotní péči, vzdělání a pitné vodě, budováním demokratických institucí aj. ZRS podporuje stabilitu a prosperitu oblastí, ze kterých by lidé byli jinak nuceni odcházet. Rovněž vytváří podmínky pro návaznou hospodářskou spolupráci a příležitosti pro české investice.

3/ **Prokazovat měřitelné výsledky** a dopady rozvojových aktivit je důležité pro všechny aktéry, kteří čerpají veřejné zdroje nebo jednají ve jménu rozvoje. Úsilí se proto musí soustředit na **porozumění, vyhodnocení a komunikaci toho, co, kde a jak poskytovat a co bylo dosaženo skrze ZRS**. Nestačí jen prezentovat úspěchy, ale je potřebné umět i dobře interpretovat případné neúspěchy a učit se z chyb.

4/ **Apriorní preferování velkých projektů bez posouzení toho, zda skutečně mají rozvojový přínos, může mít problematické důsledky** – k těm lze řadit nedostatečné zohlednění přidané hodnoty a know-how konkrétních subjektů zapojených do menších projektů, omezení podpory inovativních partnerství, menší ochotu riskovat a zkoušet nová řešení a také omezení diverzity realizátorů, jak z občanského, tak soukromého sektoru.

[1] Agenda 2030 byla přijata na Valném shromáždění OSN v roce 2015. Staví na univerzálnosti globálních problémů, holistickém přístupu k jejich řešení, potřebě transformace modelů chování společnosti, naplňování lidských práv a rovnosti mužů a žen aj. Posouvá úsilí řešit základní příčiny nerovnosti, chudoby, klimatických změn, ztráty biodiverzity, diskriminace a sociálního vyloučení (OSN, 2017: The Sustainable Development Agenda, *http://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda*).

2. OFICIÁLNÍ ROZVOJOVÁ POMOC A S NÍ SOUVISEJÍCÍ ZÁVAZKY PRO ČR

Financování pro podporu udržitelného rozvoje zahrnuje komplexní škálu soukromých, veřejných a „smíšených“ (*blended*) finančních nástrojů. Pro dosažení cílů udržitelného rozvoje jsou nutné nové a dodatečné zdroje. Přesto zásadní význam stále mají veřejné instituce a veřejné prostředky, specificky **oficiální rozvojová pomoc** (ODA). Ze své povahy a určení mají totiž garantovat základní standard blahobytu (*well-being*) a zajištění přístupu k veřejným službám, jako je základní zdravotní péče, vzdělání, přístup k pitné vodě a sanitaci aj. Jiné zdroje, vč. těch soukromých, sice často ODA převyšují, jejich povaha, vlastnosti a distribuce ale neumožňují je explicitně zaměřit na vymýcení chudoby a umístit je do sektorů klíčových pro rozvoj, jako je vzdělávání, zdravotní péče a další.[2]

Otázku financování udržitelného rozvoje řešila Třetí konference Organizace spojených národů (OSN) o financování rozvoje. Závěrečný dokument tohoto jednání, tzv. **Akční agenda z Addis Abeby (AAAA)**, potvrdil řadu důležitých rozvojových závazků, které – pokud je donoři budou skutečně naplňovat – mohou hrát významnou roli pro dosažení cílů udržitelného rozvoje v partnerských zemích.

BOX 2

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH MEZINÁRODNÍCH ZÁVAZKŮ V OBLASTI FINANCOVÁNÍ ROZVOJE

- Do roku 2030 ročně vynakládat na ODA **0,7 % HND** dárcovské země a směrovat **0,15 až 0,20 % HND do nejméně rozvinutých zemí** (LDCs).
- EU má do roku 2030 kolektivně dosáhnout též 0,7 % ODA/HND a do LDCs vydávat rozvojovou pomoc ve výši minimálně 0,20 % HND.
- Členské země přistoupivší do EU po roce 2002 se zavázaly dosáhnout podílu ODA/HND ve výši 0,33 % do roku 2030.

Zdroj: OSN, 2015: Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development, http://www.un.org/esa/ffd/wp-content/uploads/2015/08/AAAA_Outcome.pdf

POHLED FORS

1/ ČR potřebuje vypracovat **konkrétní, závazný a dostatečně ambiciózní střednědobý plán pro systematický a předvídatelný růst podílu ODA/HND tak, aby v roce 2030 dosáhla úrovně 0,33 %**, ke které se zavázala v rámci jednání o financování rozvoje v Addis Abebě v roce 2015. Rovněž by měla podporovat splnění kolektivního závazku Evropské unie (EU) dosáhnout do roku 2030 celkového podílu 0,7 % ODA/HND a podílu 0,20 % ODA/HND do LDCs.

2/ ČR by na úrovni OECD DAC měla nadále **podporovat integritu a efektivnost rozvojové pomoci** jakožto specifického finančního nástroje mezi veřejnými rozvojovými toky.

3/ ČR by měla **paralelně s prostředky ODA navyšovat i dodatečné prostředky na financování opatření na snížení emisí a adaptaci na klimatické změny**, tzv. klimatické finance. Kromě dodatečnosti je důležitá transparentnost a předvídatelnost těchto zdrojů ve střednědobém výhledu tak, aby ČR přispěla k naplnění kolektivního cíle Pařížské dohody uzavřené na klimatické konferenci v Paříži (COP 21).

4/ **ČR by měla podporovat plnohodnotnou účast rozvojových zemí při rozhodování o reformách mezinárodních daňových pravidel**. Na úrovni Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), EU i v národní legislativě by měla prosazovat, aby rozvojové země měly **přístup k informacím o vlastnické struktuře firem a účetních datech mezinárodních společností** a aby tyto informace byly veřejné.

[2] Přehled všech toků veřejných a soukromých financí pro rozvoj mezi lety 1960 a 2014 viz OECD, 2017: Official and Private Flows, *http://www.oecd-ilibrary.org/development/data/oecd-international-development-statistics/official-and-private-flows_data-00072-en.*
Statistiky za rok 2015 viz OECD, 2016: Detailed Final 2015 Aid Figures Released by OECD/DAC, *http://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-data/final-2015-oda.htm.*
Statistiky OECD DAC dokládají také význam ODA pro sektor vzdělávání v partnerských zemích OECD (OECD, 2016: Education-related Aid Data at a Glance, *http://www.oecd.org/dac/stats/education-related-aid-data.htm).*

3. EFEKTIVNOST ROZVOJE – JAK ÚČINNĚ ODPOVÍDAT NA ROZVOJOVÉ VÝZVY

Jestliže Agenda 2030 se svými cíli udržitelného rozvoje představuje, „čeho“ má být dosaženo, a proces financování pro rozvoj upřesňuje, „kdo“ toho má dosahovat (tzn., že v AAAA jsou definované role, odpovědnosti a vztahy mezi různými aktéry financování rozvoje), pak **Globální partnerství pro efektivní rozvojovou spolupráci** (GPEDC) představuje „jak“.
Efektivnost „rozvoje“ jde nad rámec úzkého pojetí efektivnosti rozvojové pomoci. Představuje proces, do kterého jsou **kromě donorských vlád a institucí zahrnuti další, noví aktéři rozvojové spolupráce** Jih–Jih, soukromého sektoru, firemní filantropie a občanské společnosti a mnoho dalších. GPEDC je ojedinělým inkluzívním fórem pro tuto oblast.

V minulém období česká ZRS prošla dvěma na sobě nezávislými hodnoceními. Prvním bylo v roce 2015 šetření Nejvyššího kontrolního úřadu ČR, který se soustředil na prověření poskytování, čerpání a užití peněžních prostředků státního rozpočtu určených na realizaci ZRS[3]. Podstatně rozsáhlejším co do témat a aspektů bylo tzv. *peer review* české ZRS uskutečněné OECD DAC v roce 2016[4]. Mezi jeho hlavní závěry patří, že **ČR disponuje funkčním koncepčním i institucionálním rámcem ZRS a humanitární pomoci**. Není proto potřeba jej zásadně reformovat, ale naopak nadále rozvíjet. Jeho další zefektivňování se neobejde bez **strategické vize a silnější politické podpory** ZRS a humanitární pomoci, a to napříč politickým spektrem.

BOX 3

PRINCIPY EFEKTIVNOSTI ROZVOJE

- **Vlastnictví rozvojových priorit ze strany rozvojových zemí** – země si mají definovat model rozvoje, který chtějí naplňovat.
- **Zaměření na dosahování výsledků** – dosahování udržitelných dopadů má být hnací silou investic a úsilí při tvorbě rozvojových politik.
- **Inkluzívní rozvojové partnerství** – rozvoj závisí na zapojení všech aktérů a uznává rozličnost a komplementaritu jejich funkcí.
- **Transparentnost a sdílená odpovědnost** – rozvojová spolupráce musí být transparentní a zodpovědná s ohledem na všechny občany.

Více na http://www.oecd.org/dac/effectiveness/

POHLED FORS

1/ Pro další zkvalitňování ZRS ČR a jejího dopadu v souladu s principy efektivnosti rozvoje je potřeba:
   - zajistit **demokratické vlastnictví** rozvojových opatření a priorit, především pak skrze **inkluzívní účast na rozhodování**, a to jak na straně českých aktérů ZRS, tak aktérů z partnerských zemí, včetně představitelů občanské společnosti;
   - podporovat rovné **partnerství a sdílenou odpovědnost za rozvojové výsledky**, včetně podpory pro uplatňování istanbulských principů rozvojové efektivnosti a dalších dobrovolných mechanismů;
   - rozvíjet a chránit **příznivé prostředí** (*enabling environment*) **pro organizace občanské společnosti**, aby mohly plně uplatňovat své rozvojové role v souladu s mezinárodně uznávanými právy a demokratickými principy;
   - prosazovat a zavádět **standardy transparentnosti dle IATI** (Mezinárodní iniciativy pro transparentnost pomoci) a posilovat **dlouhodobou předvídatelnost** ZRS;
   - zlepšit **přístup k rozvojovému financování**, včetně zjednodušeného a na výsledky orientovaného managementu a reportování ZRS ČR.

2/ ČR potřebuje ustavit **nadrezortní mechanismus pro posilování souladu (koherence) ostatních, „nerozvojových“ politik s cíli ZRS**. S jeho vznikem se počítá ve strategickém rámci udržitelného rozvoje ČR do roku 2030, který vláda schválila v dubnu 2017. Ministerstvo zahraničních věcí ČR (MZV) by mělo podporovat to, aby se stal funkčním, mj. i prostřednictvím Rady pro ZRS. S tím souvisí také potřeba zvyšovat odborné kapacity pro analýzu vlivu politik ČR na rozvojové země a posilovat povědomí tvůrců politik v této oblasti.

[3] NKÚ, 2015: Kontrolní závěr z kontrolní akce 15/11. Peněžní prostředky státního rozpočtu poskytované na zahraniční rozvojovou spolupráci, *https://www.nku.cz/assets/kon-zavery/k15011.pdf.*

[4] OECD, 2016: Hodnocení politik a programů rozvojové spolupráce České republiky. Hlavní zjištění a doporučení Výboru pro rozvojovou pomoc, *http://www.mzv.cz/file/2188711/OECD_zprava_2016.pdf*. Celá zpráva viz OECD, 2016: OECD Development Co-operation Peer Reviews: Czech Republic 2016, *http://www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-czech-republic-2016-9789264264939-en.htm.*

4. OBJEM ČESKÉ ROZVOJOVÉ POMOCI – KOLIK A KAM

Předběžné statistiky OECD DAC za rok 2016 uvádějí nárůst prostředků rozvojové pomoci ČR na 0,14 % HND (6,4 mld. Kč), a to díky navýšení multilaterální složky, konkrétně příspěvků ČR do EU započitatelných jako ODA, které vzrostly o celých 1,4 mld. Kč[5]. Celkový objem rozvojové pomoci ČR oproti roku 2015 vzrostl o 1,5 mld. Kč a její podíl na HND o 0,02 %. Jak doporučuje i OECD DAC v *peer review* ČR, k naplnění znovu potvrzeného mezinárodního závazku dosáhnout v roce 2030 poměru 0,33 % ODA/HND je potřeba přijmout ambicióznější plán a harmonogram[6].

Graf 1

Objem rozvojové pomoci (ODA) ČR a její podíl na HND (2004–2016)

Zdroj: MZV ČR

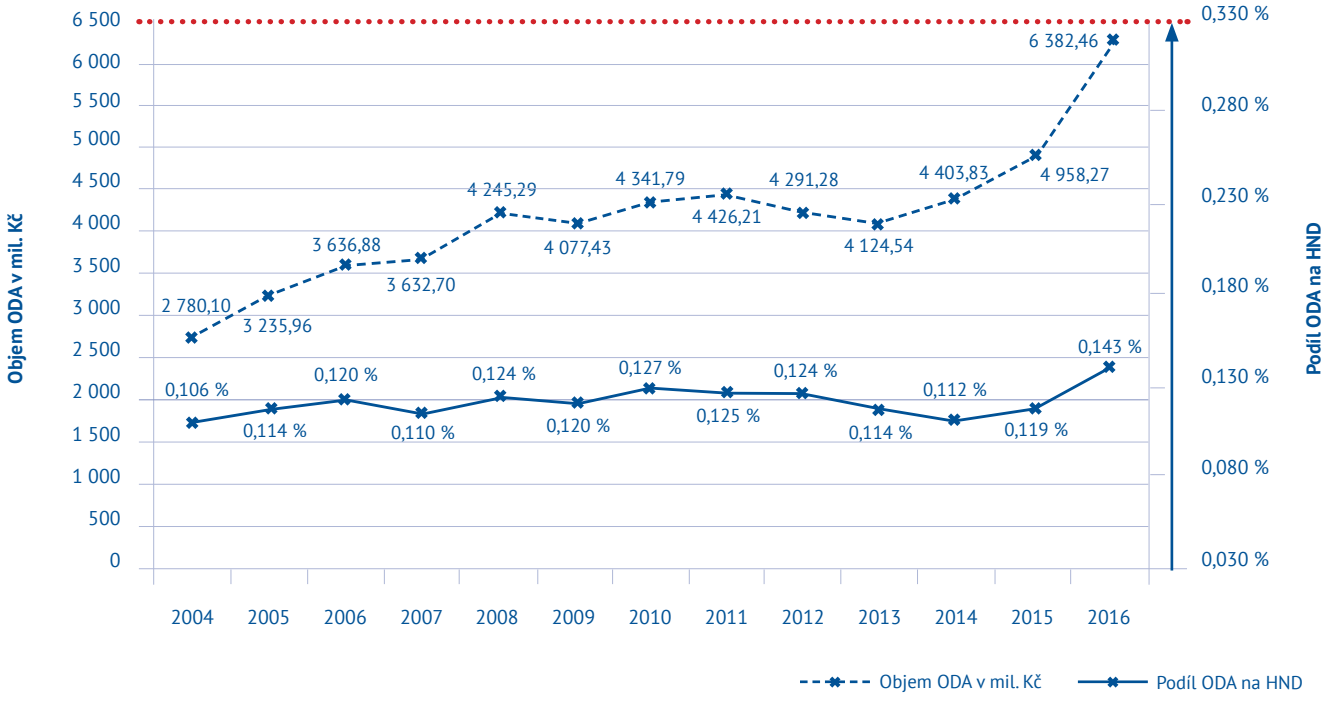

[5] MZV, 2017: Předběžný dotazník hlavních komponent ODA 2016 a předběžné statistiky OECD DAC k ODA 2016 (OECD, 2017: Development Aid Rises Again in 2016 but Flows to Poorest Countries Dip, *http://www.oecd.org/development/development-aid-rises-again-in-2016-but-flows-to-poorest-countries-dip.htm).*

[6] OECD, 2016: OECD Development Co-operation Peer Reviews: Czech Republic 2016, *http://www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-czech-republic-2016-9789264264939-en.htm.*

Graf 2

Objem rozvojové pomoci členských států EU v roce 2015 v poměru k HND (%)

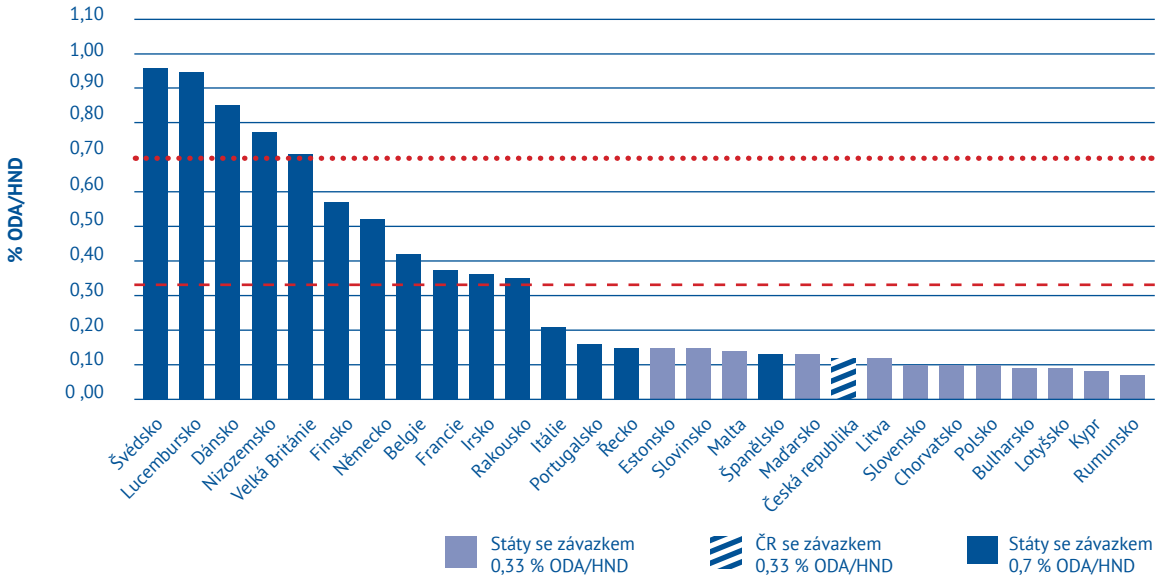

Zdroj: CONCORD, 2016: Aidwatch Report 2016 – This Is Not Enough!
https://concordeurope.org/wp-content/uploads/2016/10/CONCORD_AidWatch_Report_2016_web.pdf

Dle formy poskytování se česká ODA dělí na dvoustrannou, kam spadají zejména rozvojové projekty, humanitární pomoc, stipendia na českých vysokých školách pro studenty z rozvojových zemí či náklady na uprchlíky v prvním roce jejich pobytu v ČR; **a mnohostrannou**, kam patří povinné i dobrovolné příspěvky vybraným mezinárodním organizacím, jako jsou OSN, EU aj.

Podíl dvoustranné složky české rozvojové pomoci (ODA) ve srovnání s mnohostrannou je oproti průměru zemí OECD DAC velmi nízký. Zatímco tyto země na bilaterální rozvojovou pomoc vydávají v průměru cca 50 % celkových prostředků ODA[7], ČR jenom jednu třetinu. V 2015 sice došlo k nárůstu podílu bilaterální ODA z 29 % na 35 %, dle předběžných statistik ODA za 2016 se však očekává jeho pokles opět na pouhých 29 %, a to v důsledku nárůstu příspěvků ČR do EU započitatelných jako multilaterální ODA (o 1,4 mld. Kč)[8].

Graf 3

Vývoj podílu dvoustranné a mnohostranné ODA ČR (2004—2016)

Zdroj: MZV ČR

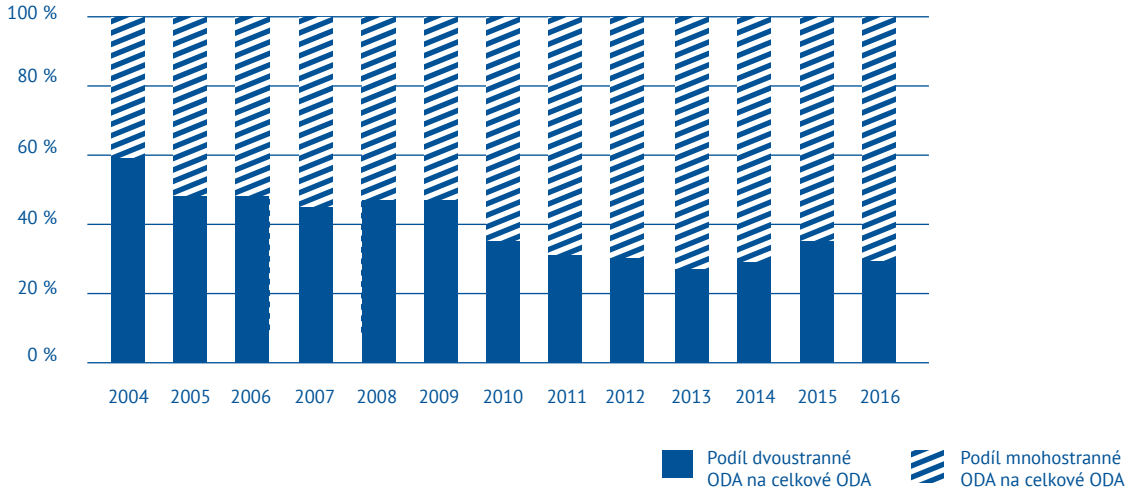

[7] OECD, 2017: Development Aid Rises again in 2016 but Flows to Poorest Countries Dip, *http://www.oecd.org/development/development-aid-rises-again-in-2016-but-flows-to-poorest-countries-dip.htm.*

[8] MZV, 2017: Předběžný dotazník hlavních komponent ODA 2016.

Více než polovinu dvoustranné rozvojové pomoci ČR dlouhodobě tvoří ex-post započítané, dle OECD DAC uznatelné prostředky poskytnuté rozvojovým zemím **nad rámec rozpočtu, který schvaluje Vláda ČR v rámci tzv. plánu ZRS ČR**[9]. Právě tento plán pokrývá financování nástrojů, především v gesci MZV a České rozvojové agentury (ČRA), díky nimž může ČR přímo naplňovat dlouhodobé priority české rozvojové spolupráce zakotvené ve strategických dokumentech a programech spolupráce s partnerskými zeměmi. Efektivnost těchto nástrojů lze posoudit díky nezávislým evaluacím[10], střednědobé revizi platné koncepce[11] či nedávnému *peer review* ČR, které vypracoval OECD DAC[12]. **Výdaje ad hoc jsou sice započitatelné jako ODA, ovšem není zřejmé, zda se řídí stejnými strategickými cíli, teritoriálními a tematickými prioritami či průřezovými principy jako výdaje, které jsou součástí plánu dvoustranné ZRS**. To posiluje fragmentaci a oslabuje koordinaci bilaterální rozvojové pomoci.

V řeči čísel – z 1724 mil. Kč dvoustranné ODA tvořily v roce 2015 výdaje dle plánu 803,5 mil. Kč, tedy 47 %[13]. Nárůst dvoustranné ODA v tomto roce o 425 mil. Kč oproti roku 2014 byl vykázán především v položkách mimo rámec plánu ZRS 2015 v oblasti spolupráce s jinými multilaterálními organizacemi v reakci na migraci a humanitární krizi na Blízkém východě, a v oblasti úhrad nákladů souvisejících s pobytem uprchlíků z rozvojových zemí v ČR po dobu prvního roku[14]. Jedinou významněji posílenou položkou rozpočtu dle plánu ZRS bylo v roce 2015 navýšení humanitární pomoci.

Usnesení Vlády č. 631 z 11. července 2016, kterým byl schválen plán ZRS pro rok 2017, prolomilo dlouholetou stagnaci rozpočtu ZRS a potvrdilo **střednědobý plán jejího nárůstu o 100 mil. Kč ročně** (tzn. asi o 10 % objemu) na úroveň 1154 mil. Kč v roce 2019. Příloha plánu také předpokládala nárůst podílu ODA/HND na 0,16 % v roce 2020[15]. Tento závazek je potřeba promítnout do konkrétního a závazného střednědobého akčního plánu. Zároveň je důležité v tomto plánu **specifikovat, které konkrétní položky ODA hodlá vláda zvýšit, aby dosáhla úrovně 0,16 % HND**. Jak již bylo nastíněno, plán ZRS tvoří jen polovinu prostředků vykazované dvoustranné rozvojové pomoci a sama dvoustranná pomoc tvoří jen zhruba třetinu celkové ODA.

Program trilaterální spolupráce je specifickým dotačním titulem, jehož existenci FoRS v rámci dvoustranné ZRS dlouhodobě vyzdvihuje. Zavedení tohoto dotačního programu ze strany MZV v roce 2005 bylo v porovnání s ostatními novými členskými státy EU průkopnickým krokem. Vzhledem k omezeným finančním prostředkům na české bilaterální rozvojové projekty se právě díky trilaterálním projektům mohou české nestátní neziskové organizace a další subjekty ucházet o finance od jiných donorů (zejména EU), zapojovat se do velkých konsorcií anebo realizovat vlastní projekty se zahraničním financováním. Program upřednostňuje projekty podpořené v rámci grantových programů Evropské komise (EK)[16] a projekty, které jsou geograficky a tematicky v souladu se stávající koncepcí ZRS ČR, případně směřují do LDCs. Program tím napomáhá naplňovat priority ZRS ČR. **Přidanou hodnotou trojstranných projektů je z pohledu ZRS především multiplikační efekt v ČR i v partnerských zemích**. Trilaterální projekty dokážou vynaložené dotační prostředky z české ZRS ztroj- až zčtyřnásobit. Konkrétně za období 2011–2015 představoval celkový objem podpořených projektů 739,8 mil. Kč, z čehož dotace ČRA představovaly 165 mil. Kč. To znamená, že průměrný multiplikační efekt těchto projektů byl čtyřapůlnásobný a **realizátoři ZRS ČR dokázali od zahraničních donorů na svoje projekty získat 574,7 mil. Kč** (viz graf 4). V roce 2015 získali členové FoRS díky dotacím ČRA ve výši 49,5 mil. Kč další prostředky ve výši 179,1 mil. Kč, tj. poměr 1:3,6. **Přínosem trojstranných projektů je však kromě násobení vynaložených zdrojů ZRS i posílení možných dopadů** – ať již při snižování chudoby a podpoře lidí přímo v rozvojových zemích, tak při osvětě a vzdělávání obyvatel ČR o globálních souvislostech a významu rozvojové spolupráce. Navzdory zřejmé přidané hodnotě a efektivnosti rozpočet programu trojstranné spolupráce dlouhodobě stagnuje. ČRA se snaží rozpočet na tento program oproti již schválenému v plánu ZRS každoročně navyšovat, ale děje se tak jen z nevyčerpaných rezerv z minulých období, a tedy nesystémově. Plán ZRS 2017 vyčlenil na program 39 mil. Kč, návrh plánu pro rok 2018 počítá se 44 mil. Kč[17]. Podle interního průzkumu FoRS mezi členy a podle dosavadního čerpání programu by jeho absorpční kapacita mohla přesáhnout i 50 mil. Kč.

---

9 Pro jednotlivé roční plány ZRS ČR viz MZV, 2016: Roční plány, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/rocni_plany/index.html*).

10 Pro evaluační zprávy za jednotlivé roky viz MZV, 2016: Evaluační zprávy, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/evaluace/evaluacni_zpravy/index.html*).

11 MZV, 2014: Střednědobé vyhodnocení Koncepce ZRS ČR na období 2010–2017, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/koncepce/strednedobe_vyhodnoceni_koncepce_zrs_cr.html.*

12 OECD, 2016: OECD Development Co-operation Peer Reviews: Czech Republic 2016, *http://www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-czech-republic-2016-9789264264939-en.htm.*

13 MZV, 2016: Oficiální rozvojová pomoc (ODA) České republiky, *http://www.mzv.cz/file/2102247/ODA_2015.pdf.*

14 MZV, 2016: Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky v roce 2015, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/vyrocni_prehledy/informace_o_zahranicni_rozvojove_7.html.*

15 UV č. 631/2016, příloha 2.

16 V období 2011–2015 tvořily projekty podpořené EU 75 % (analýza FoRS na základě údajů poskytnutých ČRA).

17 Plán ZRS 2017 (MZV, 2016: Roční plány, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/rocni_plany/index.html*) a návrh plánu ZRS 2018, jak byl předložen Radě ZRS v březnu 2017.

Graf 4

Dotace ČRA v rámci programu trojstranné spolupráce a celkové náklady projektů (2011—2015)

Zdroj: vlastní analýza FoRS na základě údajů poskytnutých ČRA

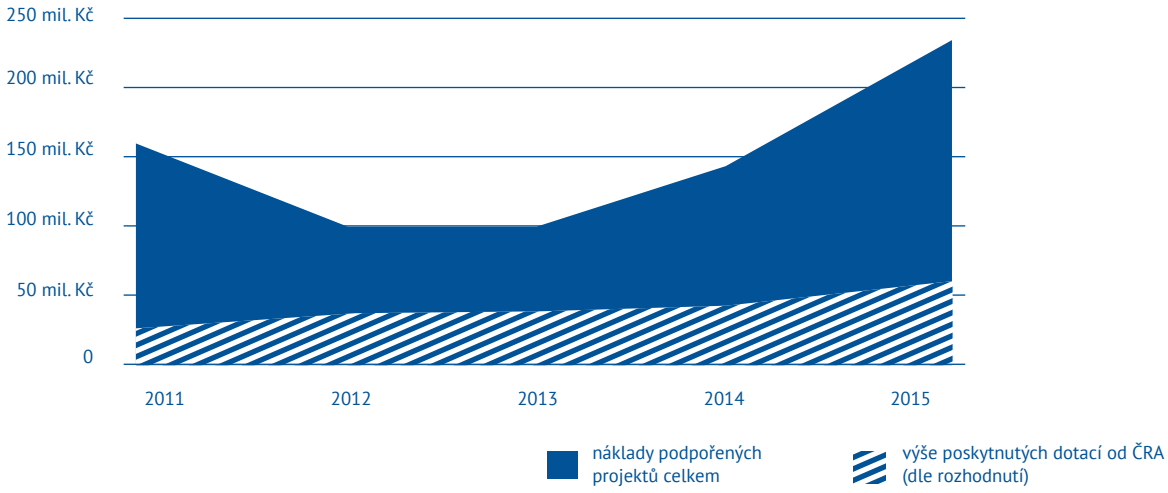

Program rozvojového partnerství pro soukromý sektor (tzv. B2B)[18] je programem vytvořeným výlučně pro zapojení soukromého sektoru do ZRS. Program spadá pod ČRA od roku 2015, kdy na něj bylo vyčleněno 8 mil. Kč a kdy jako program ekonomicko-rozvojového partnerství nezahrnoval studie proveditelnosti (3 mil. Kč). Společně s programem vysílání expertů bylo v roce 2015 na podporu zapojování soukromého sektoru do ZRS vyčleněno 13 mil. Kč[19]. Dle plánu ZRS na rok 2017 to je již 25 mil. Kč a podle střednědobého výhledu do roku 2020 by to mělo být až 35 mil. Kč[20]. Přes počáteční nezájem firem o program bylo v rámci výběrového řízení v roce 2017 předloženo již 91 žádostí o dotaci. Cílem programu je zapojení soukromého sektoru z ČR do naplňování cílů ZRS a zároveň podpora rozvoje soukromého sektoru v rozvojových zemích. Program má dvě kategorie – přípravu a realizaci – a tři dotační pilíře (studie proveditelnosti, podnikatelský plán a projekt B2B). Program se zaměřuje na aktuální partnerské země ZRS ČR. Dotaci v kategorii přípravy, tj. na studie proveditelnosti a podnikatelské plány, lze však realizovat ve všech rozvojových zemích (dle klasifikace OECD). Mezi hodnotícími kritérii projektů je na prvním místě rozvojový přínos, dále udržitelnost a multiplikační efekt a také princip dodatečnosti. Metodika ČRA nicméně neudává žádné detaily k hodnocení ani váhu jednotlivých kritérií a posuzování mj. principu dodatečnosti.

POHLED FORS

1/ ČR má **navyšovat podíl dvoustranné ODA na celkové ODA**, přičemž primárně by měly růst prostředky na aktivity spadající do každoročních plánů ZRS ČR v gesci ČRA a MZV – tj. **dvoustranné rozvojové projekty, program trilaterální spolupráce, humanitární pomoc a tuzemské dotační tituly pro globální rozvojové vzdělávání a osvětu**. Právě v nich může ČR uplatnit svou přidanou hodnotu.

2/ Z hlediska nestátních neziskových organizací (NNO) je žádoucí zajistit systematické **navyšování rozpočtu trilaterální spolupráce** na min. 50 mil. Kč ročně, a to již od roku 2018. Vzhledem k charakteru projektů by bylo přínosné navýšit maximální možnou výši dotace a prodloužit možnost časového rámce **čerpání dotace až na pět let**. U projektů je třeba dbát na zachování prokazatelného rozvojového dopadu a multiplikačního efektu prostřednictvím prostředků od dalších dárců.

3/ Finanční alokace pro prioritní země ZRS ČR po roce 2017 by měly být **vyváženě rozložené mezi nejméně rozvinuté země (LDCs) a země se středním příjmem (MICs)**, a to s ohledem na trvající klíčovou roli ODA pro udržitelný rozvoj nejchudších zemí a současně i pro překonání prohlubujících se nerovností v zemích se středním příjmem.

4/ Alokace do prioritních tematických oblastí by se měly dít **v souladu s rozvojovými prioritami prioritních zemí** a s ohledem na přidanou hodnotou a potřebnou koncentraci české ZRS.

5/ Pro nástroje, které využívají ODA **pro podporu soukromého sektoru**, musí být nastavena **jasná a transparentní pravidla**. Tyto nástroje musí prokazatelně přispívat k takovému ekonomickému rozvoji, ze kterého mají užitek v prvé řadě zranitelné skupiny lidí v rozvojových zemích.

6/ **Program B2B** by měl být před výrazným navýšením prostředků dle plánu ZRS **vyhodnocen nezávislou evaluací** s důrazem na rozvojový přínos a plnění principu dodatečnosti.

[18] Program B2B dnes zahrnuje projekty rozvojově-ekonomického partnerství, podporu účasti českých subjektů v evropských finančních rozvojových nástrojích a EDF a přípravu studií proveditelnosti (*feasibility studies*).

[19] Plán ZRS 2015 (MZV, 2016: Roční plány, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/rocni_plany/index.html*)

[20] Plán ZRS 2017 (MZV, 2016: Roční plány, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/koncepce_publikace/rocni_plany/index.html*) a návrh plánu ZRS 2018, jak byl předložen Radě ZRS v březnu 2017.

5. ROLE OBČANSKÉ SPOLEČNOSTI V ROZVOJI PODMÍNKY PRO JEJÍ STRATEGICKÉ ZAPOJENÍ DO ZRS

České organizace občanské společnosti působící v rozvoji (NNO)[21] vykonávají řadu rolí, a to jak přímo v rozvojových zemích, tak v ČR. Působí jako poskytovatelé služeb, obhájci zájmů znevýhodněných skupin obyvatelstva, hlídací psi pro dodržování závazků, experti, podporovatelé kapacit, nositelé vzdělávání, inovátoři, tvůrci politik aj. Vzhledem k propojenosti a komplexnosti problémů, na nichž pracují, se tyto role stále více doplňují a prolínají.

V rozvojové spolupráci jsou a budou české NNO důležitými hráči minimálně pro:

1/ **Schopnost odpovídat na humanitární krize**. NNO využívají své logistické dovednosti a schopnost mobilizovat místní síly rychle a bezprostředně tam, kde jsou potřeby největší. Současně mají blízko k české veřejnosti, která ochotně přispívá do sbírek a chce směrovat své dary přes ověřené a důvěryhodné prostředníky. Nezastupitelná je i role NNO při pomoci lidem zasaženým konflikty, které jsou dnes hlavní příčinou potřeby humanitární pomoci.

2/ **Práci ve zranitelných zemích a v regionech s komplikovaným prostředím**, tedy zejména tam, kde je místní občanská společnost oslabená nebo není zájem ze strany jiných aktérů ani soukromého sektoru.

3/ **Poskytování služeb a specifického know-how a využívání transformační zkušenosti ČR** v sektorech sociálních služeb, vzdělávání, ochrany životního prostředí, zásobování vodou, potravinového zabezpečení aj. NNO poskytují základní služby a zdroje obživy chudým a znevýhodněným lidem a zaplňují mezery v oblastech, které jinak zůstávají mimo pozornost či zájem jiných aktérů. Tedy v prostoru, který není ziskový a dostatečně atraktivní pro soukromý sektor nebo který není dostatečně zajištěn vládou či místní samosprávou.

4/ **Výraznou podporu české veřejnosti**. Jak dokazují veřejné sbírky na humanitární pomoc, dlouhodobé sbírky nebo průzkumy veřejného mínění[22], NNO si vybudovaly důvěru veřejnosti a základnu soukromých dárců z řad jednotlivců i firem.

5/ **Zvyšování povědomí české veřejnosti** o globální propojenosti a zodpovědnosti za udržitelný rozvoj a zvyšování podpory pro zahraniční rozvojovou spolupráci.

6/ **Obranu lidských práv a demokracie** a schopnost zastávat se těch, jejichž schopnost vystupovat za sebe je omezená represemi a autoritářskými režimy.

7/ **Roli konstruktivně kritického partnera veřejného a soukromého sektoru**. Přispívají k vytváření prostoru pro spolupráci s důrazem na sociální a ekologické aspekty rozvoje.

8/ **Schopnost zajišťovat spolufinancování grantů české ZRS z dalších zdrojů**, jako jsou instituce EU, mezinárodní organizace vč. OSN či jiné vlády.

[21] Pod širší pojem organizací občanské společnosti v rozvoji lze zahrnout pestrou škálu neziskových subjektů, které působí na poli rozvojové spolupráce, humanitární pomoci či osvěty a globálního rozvojového vzdělávání. Jsou mezi nimi jak nestátní neziskové organizace (NNO), obecně prospěšné společnosti, tak akademické instituce, think-tanky, pobočky mezinárodních organizací v ČR, církevní organizace nebo organizace zabývající se migrací, africkou diasporou aj. Řada z nich působí v této oblasti již od 90. let. Mají různé priority, způsoby řízení a sektorové zaměření. V textu této zprávy se pro zjednodušení používá označení NNO.

[22] Polovina české populace již někdy darovala peníze na humanitární pomoc a více jak třetina na rozvojovou spolupráci. Lidé, kteří přispěli, se takto rozhodli zejména proto, že jim bylo jasné, na co budou peníze využity, znali dobře zvolenou organizaci a bylo jim blízké téma. Hlavním příjemcem financí na humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci by měly být neziskové organizace. Viz průzkum NMS Market pro FoRS z roku 2014, *http://www.fors.cz/pruzkum-verejneho-mineni*. Česká veřejnost i elity vnímají pozitivně obecnou roli neziskového sektoru ve společnosti a většinou považují neziskové organizace za efektivnější v pomoci lidem než státní instituce. Viz průzkum STEM pro Nadaci Via a Sdružení Via z roku 2015. (Nadace Via, 2015: Z průzkumu o filantropii v Česku, *http://www.nadacevia.cz/2015/06/10/zverejnujeme-vysledky-pruzkumu-o-filantropii-v-cesku/*).

Graf 5

Zdroje financování členských a pozorovatelských organizací FoRS (průměr let 2011—2014)

Zdroj: vlastní analýza FoRS

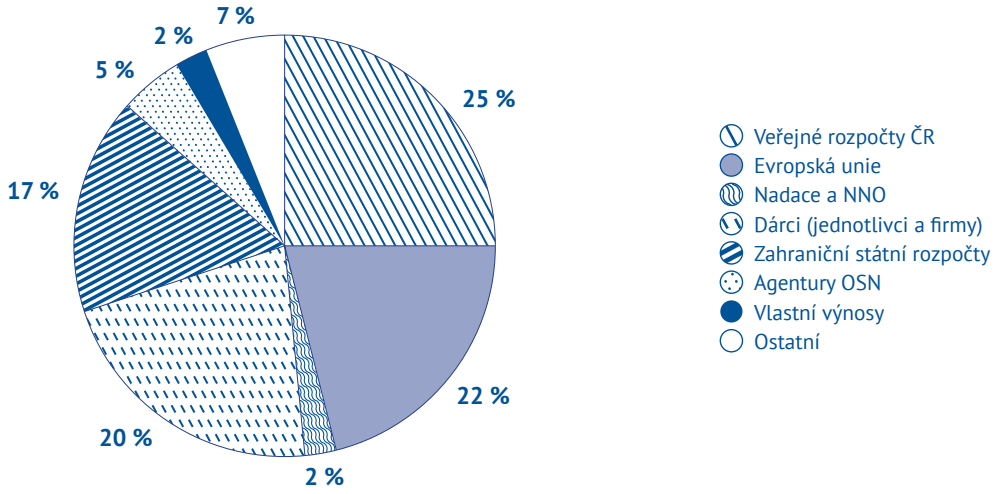

POHLED FORS

Tzv. „příznivé prostředí" zajištěné ze strany MZV a ČRA pro české i zahraniční NNO by rovněž v souladu s doporučeními OECD DAC mělo zahrnovat následující parametry:

1/ **Otevřený a transparentní dialog s občanskou společností při tvorbě politik i implementaci ZRS**. Partnerství jde nad rámec financování, je tedy jako širší vztah, který umožňuje občanské společnosti podílet se na tvorbě legislativního a koncepčního prostředí, programování a učení se z praxe. Dialog a konzultace s NNO by měly být strategické, podle transparentních pravidel, pravidelné a dostatečně dopředu plánované. Pro důvěryhodnost procesu a pro zajištění zájmu NNO o zapojení do dalších konzultací jsou nezbytné také zpětná vazba ke stanoviskům NNO či demonstrování dopadu jejich rozvojových příspěvků. Příkladem dialogu je zapojení FoRS do Rady pro ZRS a do Rady vlády pro udržitelný rozvoj a do jejich jednotlivých pracovních skupin.

2/ **Podporu budování aliancí, konsorcií a rozvojových partnerství mezi NNO a dalšími aktéry**. Zapojení aktérů napříč sektory a zeměmi (*multi-actor, multi-sector, multi-country approaches*) podněcuje hledání efektivních řešení rozvojových výzev. Každý ze státních i nestátních aktérů může přispět svými specifickými schopnostmi a odborností k rychlejší odezvě na problémy, efektivnímu řešení a širšímu dosahu. Spolupráce a posilování vzájemné důvěry vyžadují financování i souvisejících nákladů na budování spolupracujících sítí, přenos poznatků a vytváření vnitřních mechanismů řízení kvality a odpovědnosti vůči partnerům, veřejnosti a dalším.

3/ **Podporu zvyšování efektivnosti, transparentnosti, sdílené odpovědnosti a organizační transformace**. Jak MZV/ČRA, tak NNO potřebují zvyšovat odpovědnost za výsledky vůči cílovým skupinám, partnerům, veřejnosti aj. Mezinárodní iniciativa pro transparentnost pomoci k tomu poskytuje vhodný rámec (tzv. standardy IATI). Další pravidla by měla být zakotvena v novém manuálu pro řízení projektového cyklu ZRS a v odpovídajících postupech ČRA. NNO pak musí zdokonalovat standardy odpovědnosti, odpovídající manažerské systémy a úroveň kvality projektů a programů a také monitoringu i evaluací. MZV by mělo proto dlouhodobě podporovat nezbytné budování kapacit NNO (např. ve výzkumu, sběru a interpretaci dat a informací, zvyšování profesionality vedoucích pracovníků či v adaptaci na nové manažerské přístupy).

4/ **Rozmanitost nástrojů financování pro různé organizace**. Jak velké, tak malé NNO mohou nabídnout specializaci a odbornost v různých oblastech. Vhodné mechanismy financování podpoří diverzitu občanské společnosti, inovativní řešení, spolupráci a synergie s dalšími NNO, efektivní partnerství a lepší dopady. Nezbytné je zajistit předvídatelné a víceleté financování, krytí nákladů spojených s managementem a programovým dozorem, jasná a transparentní pravidla a požadavky odpovídající cílům a prioritám partnerství s NNO, konzistentní procesy výběrových řízení, ale i určitou míru flexibility na straně MZV a ČRA. S tím souvisí i reportování zaměřené na výsledky případně harmonizace požadavků s jinými donory tak, aby se snižovaly transakční náklady pro MZV/ČRA i NNO a zvyšovala se efektivita učení se z praxe.

5/ **Spolufinancování projektů již podpořených ze strany EU, OSN nebo jiných zdrojů**. Program trilaterální spolupráce zavedený v české ZRS je efektivním nástrojem pro násobení účinku prostředků ze ZRS. Žádoucí je, aby byl dále rozšiřován vč. nárůstu finančních prostředků a aby umožnil realizovat kvalitní a potřebné projekty a programy i nad rámec vymezených sektorových a teritoriálních priorit ZRS.

6/ **Strategické financování komplexních globálních výzev**, které nemohou být řešeny skrze krátkodobé mechanismy zaměřené na okamžité výstupy a u nichž je pro hledání řešení potřeba zajistit včasné, flexibilní, dlouhodobé a adaptivní financování a zapojit další aktéry. Mechanismy takového financování představují škálu od víceletého financování strategických programů NNO na základě rámcových dohod mezi donorem a NNO až po účelové financování inovativních či pilotních programů NNO se specifickou přidanou hodnotou v dané zemi nebo sektoru.

7/ **Podporu zapojení české veřejnosti, osvěty a globálního rozvojového vzdělávání**. Jak doporučuje i OECD DAC, partnerství s NNO při zvyšování povědomí veřejnosti a porozumění rozvojovým problémům by měla být prioritou i pro ČR. Podpora přitom musí přesahovat rámec propagace ZRS. České NNO mohou v osvětě a globálním rozvojovém vzdělávání (GRV) nabídnout know-how posílené zkušenostmi ze zahraničí i odborné kapacity. GRV a osvěta potřebují dále rozvíjet účinné metody a budovat partnerství napříč vzdělávacím systémem.

6. HUMANITÁRNÍ POMOC ČR

Jen v roce 2015 bylo podle OSN **na humanitární pomoc (HP) odkázáno 125 milionů lidí z 37 zemí světa**[23]. Humanitární krize nabývají na intenzitě, jsou stále komplexnější a propojenější a zasahují stále větší počet lidí[24]. **Téměř 80 % humanitární pomoci dnes souvisí s konflikty**[25]. Humanitární diskurz je nejen v Evropě silně ovlivněn migrační tématikou a zároveň sílícím tlakem na politizaci humanitární pomoci. To, že na tento vývoj je potřeba reagovat, dokazují i konkrétní závazky tzv. Grand Bargain, jedné z klíčových iniciativ donorů a poskytovatelů humanitární pomoci, které byly přijaté během prvního světového humanitárního summitu OSN v roce 2016[26]. Cílem iniciativy Grand Bargain, ke které se přihlásila i ČR, je **efektivnější poskytování humanitární pomoci a lepší součinnost mezi jejími jednotlivými aktéry**.

Kromě zvyšování účinnosti HP je potřeba co nejvíce eliminovat důvody pro její poskytování. Do popředí se proto stále více dostává i **otázka prevence katastrof, připravenosti na ně a posilování odolnosti vůči nim** (tzv. *Disaster Risk Reduction*, DRR a *resilience*). Také zde je ČR aktivní i na mezinárodní úrovni. Nejenže se přihlásila k cílům Globálního akčního rámce pro snižování rizika katastrof ze Sendai (2015–2030)[27], ale podílela se i na prosazení tématu odolnosti a na přípravě indikátorů pro měření implementace dohodnutého rámce[28].

Kvalitu české humanitární pomoci potvrdil ve svém nezávislém hodnocení z roku 2016 i OECD DAC[29]. Pro kvalitu HP je klíčový soulad s principy dobrého humanitárního dárcovství a evropského konsenzu o HP. Humanitární pomoc totiž **není prostředkem pro řešení krizí ani řízení migrace a musí být poskytována čistě na základě humanitárních potřeb**.

BOX 4

PRINCIPY DOBRÉHO HUMANITÁRNÍHO DÁRCOVSTVÍ

Principy dobrého humanitárního dárcovství – ***lidskost, nestrannost, nezávislost a neutralita*** – garantují, že základním cílem humanitární pomoci je záchrana životů a snížení utrpení lidí, že pomoc je poskytována výhradně na základě identifikovaných potřeb, bez rozlišování mezi příjemci podle jiných kritérií, že se v ozbrojených či jiných konfliktech nepřiklání k žádné ze sporných stran a že její cíle nejsou pod vlivem politických, ekonomických ani jiných zájmů ze strany dárců či příjemců.

Zdroj: Good Humanitarian Donorship 2003, https://www.ghdinitiative.org/ghd/gns/home-page.html

Nezbytným předpokladem kvalitní HP je rovněž **dostatečné financování**. Rozpočet na HP tak, jak ho určuje každoroční plán ZRS a jak bývá během roku ad hoc navyšován usneseními vlády, je v gesci Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci MZV ČR (ORS). **Za rok 2015 byla humanitární pomoc ČR v gesci MZV navýšena z plánovaných 73 mil. Kč na 90 mil. Kč**, a to především v důsledku pomoci Ukrajině a zemím západní Afriky postiženým ebolou. Téměř 80 % rozpočtu bylo vynaloženo na humanitární pomoc související s válkou a nuceným vysídlením, konkrétně především v souvislosti s konflikty v Sýrii a Iráku a s jejich regionálními dopady. **V roce 2017 byl rozpočet humanitární pomoci navýšen na 130 mil. Kč a jeho růst by měl výhledově pokračovat o 50 mil. Kč ročně na úroveň 230 mil. Kč v roce 2019**.

[23] OSN, 2016: One Humanity – Shared Responsibility, *http://sgreport.worldhumanitariansummit.org.*
[24] OECD, 2015: Imagining More Effective Humanitarian Aid. A Donor Perspective, *http://www.oecd-ilibrary.org/development/imagining-more-effective-humanitarian-aid_5jxx3d-16snf7-en.*
[25] OSN, 2016: One Humanity – Shared Responsibility, *http://sgreport.worldhumanitariansummit.org.*
[26] Agenda for Humanity: *http://www.agendaforhumanity.org.*
[27] OSN, 2014: World Conference on Disaster Risk Reduction - Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015–2030, *http://www.wcdrr.org/preparatory/post2015.*
[28] MZV, 2015: Sendaiský rámec pro DRR 2015–30, *http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/humanitarni_pomoc/prirucka_WFP_pro_nevladni_organizace/sendaisky_ramec_pro_drr_2015_30.html.*
[29] OECD, 2016: OECD Development Co-operation Peer Reviews: Czech Republic 2016, *http://www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-czech-republic-2016-9789264264939-en.htm.*

POHLED FORS

1/ **Poskytování humanitární pomoci ČR se musí nadále řídit principy dobrého humanitárního dárcovství, kterými jsou *lidskost, nestrannost, nezávislost a neutralita***, a evropského konsenzu o humanitární pomoci. Prosazovat tyto principy má ČR i v rámci mezinárodních organizací včetně EU. Humanitární pomoc musí být rozdělována čistě na základě humanitárních potřeb.

2/ **MZV jako koordinátor poskytování humanitární pomoci** má hrát vedoucí pozici v zapojování dalších rezortů a subjektů a ve zvyšování efektivnosti humanitární pomoci. Při určování, kam směrovat HP, by se ČR i v souladu s doporučením OECD DAC měla **zaměřovat spíše na menší počet krizí** (jak akutních, tak „zapomenutých"), a to především tam, **kde je nedostatečná humanitární činnost jiných donorů, a využívat své praktické zkušenosti z vleklých krizí**.

3/ **MZV by mělo uplatňovat holistický přístup k zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci** tak, aby byla ČR v partnerských zemích ZRS lépe připravena nejenom poskytovat humanitární pomoc, ale také v rámci prioritních zemí ZRS pomáhat **posilovat prevenci a odolnost vůči krizím** (DRR a *resilience*) **a zapojovat se do soustavnější podpory tzv. křehkých zemí**. (Mělo by se tak dít především prostřednictvím koordinace dárců, zejména v rámci EU, a účastí na společném programování i ve společných programech odolnosti.)

4/ MZV by mělo více budovat funkční **strategická partnerství v ZRS a HP** s ověřenými a zkušenými realizátory, mezi které patří české NNO, a to i prostřednictvím víceletých **rámcových smluv a programového financování**.

7. GLOBÁLNÍ ROZVOJOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ A OSVĚTA – NEZBYTNÉ PRO ODPOVĚDNOU SPOLEČNOST I PODPORU ZRS ČR

BOX 5

Globální rozvojové vzdělávání (GRV) je celoživotní proces vzdělávání, který vede k budování kritického povědomí o propojenosti světa a přijímání odpovědnosti za své chování. Rozvíjí dovednosti, zlepšuje znalosti a chápání globálních souvislostí a podporuje vytváření hodnot a postojů tak, aby lidé byli schopni a ochotni aktivně se podílet na řešení lokálních a globálních problémů s ohledem na společenskou spravedlnost, solidaritu, lidská práva a toleranci.

OECD DAC v hodnotící zprávě ZRS ČR z roku 2016 uvádí, že *„ČR by měla pokračovat v budování své dobré praxe v globálním rozvojovém vzdělávání, zvláště prostřednictvím partnerství s občanskou společností a Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Využitím partnerství s těmito subjekty může rozšířit dosah a dopad globálního vzdělávání.“*[30] OECD zdůrazňuje, že **globální rozvojové vzdělávání** má být oblastí podporovanou vládami. Přitom řada členských států OECD DAC spolupracuje s NNO a podporuje osvětové aktivity. To se však má dít na základě **strategického přístupu** jako součást vládních komunikačních a rozvojově-vzdělávacích politik a se zajištěním větší předvídatelnosti[31].

Je zřejmé, že **česká společnost GRV i osvětu potřebuje**. Jak ukázal poslední na rozvojovou spolupráci zaměřený eurobarometr z konce roku 2015, čeští respondenti sice stále vykazují téměř dvoutřetinovou podporu rozvojovým zemím, ale oproti minulým rokům podpora klesla, zároveň se lidé cítí méně informovaní a zapojení do rozvojové pomoci. To kontrastuje s výsledky šetření na úrovni průměru EU, které ukazují na nejvyšší podporu rozvojové pomoci ze strany evropské veřejnosti za posledních 6 let[32].

GRV a osvěta se v ČR rozvíjejí posledních téměř 15 let, což je stále krátká doba ve srovnání s jinými zeměmi západní Evropy. Přesto se ČR může opřít o **rostoucí tradici a pozitivní výsledky v GRV** a osvětě:

- Má vlastní národní strategii GRV a akční plán do roku 2017, obojí v gesci MZV a ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT).
- Cíle a principy GRV se v různé míře objevují v základních koncepčních dokumentech české vzdělávací politiky.
- Povinná průřezová témata rámcových vzdělávacích programů obsahují principy GRV.
- NNO vytvořily řadu kvalitních metodických materiálů (umístěny na metodickém portálu MŠMT).
- Probíhá dialog mezi různými aktéry v rámci pracovní skupiny pro GRV při MZV a akcích pořádaných NNO aj.[33]

MZV je hlavním garantem koordinace GRV a jeho koncepčních otázek a rozhoduje o přidělování financí na GRV z rozpočtu ZRS. ČRA je odpovědná za realizaci projektů. MŠMT je klíčové pro začleňování rozvojových témat do vzdělávacího systému ČR.

Jak zdůrazňuje i Evropská síť pro globální vzdělávání (GENE) sdružující ministerstva, agentury a další národní instituce pro GRV, **je chvályhodné, že MZV drží vůdčí roli v podpoře GRV a osvěty a mělo by v tom pokračovat.** Tato praxe výrazně převažuje i v ostatních zemích EU a pomáhá zajišťovat nezbytnou vazbu GRV na program zahraniční rozvojové spolupráce. Současně je nutné strategičtěji spolupracovat s MŠMT a dalšími ministerstvy, např. Ministerstvem životního prostředí (MŽP). Pozice MZV umožňuje hrát silnou koordinační roli garanta tématu a podporovat spolupráci mezi klíčovými aktéry i mimo formální vzdělávací systém[34]. České zkušenosti z oblasti environmentálního vzdělávání ukazují, že je přínosné, když je daná tematická oblast agendou odpovídajícího rezortu (viz existující státní program Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta v gesci MŽP).

[30] OECD, 2016: OECD Development Co-operation Peer Reviews: Czech Republic 2016, *http://www.oecd.org/dac/oecd-development-co-operation-peer-reviews-czech-republic-2016-9789264264939-en.htm.*

[31] OECD, 2012: Partnering with Civil Society, *http://www.oecd.org/dac/peer-reviews/12%20Lessons%20Partnering%20with%20Civil%20Society.pdf.*

[32] 78 % respondentů z ČR považuje za důležité pomáhat lidem v rozvojových zemích, oproti tomu průměr EU je 89 %. (EK, 2015: Czech Republic – Summary Country Analysis, *http://ec.europa.eu/europeaid/sites/devco/files/eb-eu-development-cooperation-and-aid-czech-republic-122015_en.pdf.*) Celý speciální eurobarometr č. 441 viz EK, 2016: Special Eurobarometer 441 - The European Year for Development – Citizens' Views on Development, Cooperation and Aid, *http://ec.europa.eu/europeaid/special-eurobarometer-441-european-year-development-citizens-viewson-development-cooperation-and-aid_en.*

[33] Více viz dokument Globální rozvojové vzdělávání (FoRS, 2015: Globální rozvojové vzdělávání – Proč je nezbytné pro českou společnost a udržitelný rozvoj, *http://www.fors.cz/wp-content/uploads/2012/08/GRV-paper-fors-final-web.pdf*).

[34] Viz zprávy GENE: peer review o GRV, vč. ČR (GENE, 2017: Publications – National Reports, *http://gene.eu/publications/national-reports/*) a zpráva Stav globálního vzdělávání v Evropě 2015 (GENE, 2015: The State of Global Education in Europe 2015, *http://gene.eu/wp-content/uploads/State-of-GE-2015-with-covers.pdf*).

Financování GRV probíhá zejména z dotačního programu ČRA (od roku 2012 na nezvýšené úrovni cca 15 mil. Kč ročně, vč. osvěty) a skrze granty Evropské komise a jejich spolufinancování z programu trilaterální spolupráce ČRA. V roce 2015 mohlo být díky dotacím ČRA ve výši 8,2 mil. Kč realizováno 23 projektů GRV a osvěty, které získaly dalších zhruba 36,3 mil. Kč z grantů EK (např. DEAR) a jiných zahraničních dárců. Pod MŠMT nejsou žádné zvláštní programy určené pro GRV.

Díky NNO vznikla i za podpory MZV a MŠMT řada metodických a výukových materiálů a vzdělávacích programů. NNO sledují trendy ve vzdělávání a aktuální globální a rozvojovou problematiku, přinášejí ověřené programy a inovativní metody ze zahraničí, poskytují informace a metodickou podporu pro učitele i školy po celé České republice, propojují aktéry ve vzdělávání – školy, instituce, akademický výzkum, skautské hnutí aj., zapojují rodiče, místní komunitu a širší veřejnost.

POHLED FORS

ČR potřebuje:

1/ **Vytvořit národní strategii GRV** (včetně akčního plánu) platnou od roku 2018, která stanoví cíle a úkoly pro jednotlivé aktéry a indikátory jejich naplnění.

2/ **Posílit koordinační roli MZV** v GRV a osvětě a strategickou spolupráci s MŠMT.

3/ **Podpořit začleňování globálních a rozvojových témat do kurikula národní vzdělávací soustavy**, vč. přípravy budoucích učitelů, dále podpořit sdílení zkušeností mezi pedagogy a školami.

4/ **Zajistit udržitelné financování**, resp. jeho navyšování, pro GRV a osvětu v rámci dotačních programů v gesci ČRA.

5/ **Posílit nedostatečné personální kapacity** na MZV, MŠMT, v ČRA a dalších odpovědných institucích (zejména u zřizovatelů škol).

6/ **Zavést monitoring a vyhodnocování dopadu** praxe na žáky, studenty i společnost jako takovou a dlouhodobé sledování změn jejich postojů.

7/ **Zajišťovat kontinuitu dosažených výsledků a vybudovaného know-how, spolupráce a partnerství** mezi školami, NNO a dalšími aktéry, vč. Výboru pro vzdělávání k udržitelnému rozvoji při Radě vlády pro udržitelný rozvoj (RVUR).

8/ **Zajistit jak financování výzkumu pro GRV a osvětu**, který bude ověřovat používané metody a zkoumat další aktuální souvislosti, **tak vazbu tohoto výzkumu na praxi a tvorbu politik**.

9/ **Získat politickou podporu GRV a osvětě** a povědomí o nich ze strany vlády, parlamentu a odpovědných rezortů, zřizovatelů škol i škol samotných.

VYDALO FORS – ČESKÉ FÓRUM PRO ROZVOJOVOU SPOLUPRÁCI – V ROCE 2017

ISBN 978-80-906446-1-8

FoRS — České fórum pro rozvojovou spolupráci je platformou českých nestátních neziskových organizací a dalších neziskových subjektů, které se zabývají rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním a humanitární pomocí. FoRS bylo založeno patnácti NNO v roce 2002. Sdružuje na 40 nestátních neziskových organizací, mezinárodních organizací, univerzit a dalších institucí.

© FoRS – České fórum pro rozvojovou spolupráci
Vladislavova 1460/12, 110 00 Praha 1

www.fors.cz

Tel.: +420 222 522 480

Publikaci zpracovaly Jana Miléřová a Katarína Šrámková (FoRS) s přispěním členek a členů pracovních skupin FoRS. Poděkování patří Michaele Ditrych Lenc (FoRS), Petře Šrůtkové a Barboře Plecháčkové (stážistky FoRS), dále pak Lence Pánkové (ARPOK), Mirce Jirůtkové (Český červený kříž), Tomáši Kommovi, Petře Skalické a Marku Štysovi (Člověk v tísni), Danielu Svobodovi (DWW), Ondřeji Kopečnému a Kláře Sutlovičové (Glopolis), Kristýně Hrubanové (NaZemi) a Terezii Imlaufové (Siriri).

Za poskytnuté informace a konzultace autorky děkují paní Haně Volné, zástupkyni ředitele Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci Ministerstva zahraničních věcí, a panu Michalu Kaplanovi, řediteli České rozvojové agentury.

Grafická úprava a sazba: Lucie Žďánská
Jazykové korektury: Daniela Mrázová
Fotografie na titulní straně:
Zprostředkování pitné vody v Etiopii, © Člověk v tísni, 2016 (foto: Monika Ticháčková)
Pracovník balírny z fairtradového družstva Coobana v Panamě, © Ekumenická akademie, 2016
Evaluace znalostí dětí prvních tříd, jejichž učitelé absolvovali školení programu *Škola hrou* ve Středoafrické republice, © SIRIRI, 2017 (foto: Fabrice Martin)
Tisk: Kopírování Havránek, Jungmannova 3, Praha 1

Tento dokument bylo možné připravit díky finančním prostředkům České rozvojové agentury a Ministerstva zahraničních věcí ČR v rámci programu zahraniční rozvojové spolupráce ČR. Stanoviska zde uvedená jsou pohledem FoRS a nevyjadřují postoj poskytovatelů dotace.